

İLMİHAL ÖĞRETİMİNDE

OYUNLAR VE ETKİNLİKLER

ZİLE BAS

YANINA
ÜSTÜNE

BAK BUL
SÖYLE DİZ

YEKDER
YAYINLARI

ÖN SÖZ

YEKDER Yayınları - 13

İLMİHAL ÖĞRETİMİNDE OYUNLAR VE ETKİNLİKLER

Yazarlar

Ayşe Öztürk
Ruşen Yavuz
Tülin Öztürk

Yayın Koordinatörü

Yasin Aydın

Kapak Tasarımı ve Grafik Tasarım

Aslıhan Uçar

Fotoğraf

Ramazan Nurbaki

Baskı: Limit Ofset-Sertifika No:28397

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Mat. Sitesi
ZA13 Zeytinburnu / Topkapı / İSTANBUL
T.0212 567 45 35 - 0212 567 43 56 F. 0212 567 45 33

1. Baskı: İstanbul, 2021

ISBN: 978-975-98557-4-1

© YEKDER Yayınları, 2021

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

YEKDER Yayınları

Sultantepe Mh. Cumhuriyet Cd. Fıstıkağacı İş Mrk. No: 39/1 Üsküdar İstanbul
(0216) 460 25 50-51

YEKDER Yayınları Yaygın Eğitim ve Kültür Derneği'nin (YEKDER) markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Öztürk, A., Yavuz, R., Öztürk, T.
İlmihal Öğretiminde Oyunlar ve Etkinlikler
Baskı, XIV + 112 S., Ölçüler 29.5x21.5
ISBN 978-975-98557-4-1
1.İlmihal 2. Oyun 3. Etkinlik

(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. (Nahl Sûresi, 125. Âyet)

Dinimizin temel kaynakları olan Kur'an ve sünnete baktığımızda din eğitimiyle ilgili bazı metot ve ilkelerle karşılaşırız. Bununla beraber dünyada, eğitim alanında yapılan çalışmaların derinleşmesi ve çeşitlenmesi yeni yaklaşım ve yöntemleri ortaya çıkarmakta, bu da din eğitimi süreçlerinde bunlardan istifade edilmesini zaruri kılmaktadır. Amaç ve hedefler tarafından farklılık gösteren din eğitimi çalışmalarında, eğitimin nitelikli kurallarından, ilke ve yöntemlerin bütününden yararlanılmaktadır.

Eğitimi istenilen davranışları değiştirme ya da oluşturma olarak ele aldığımızda, aslında bir öğrenme ve öğretme sürecinden bahsediyoruz demektir. Bu durum beraberinde eğitim ve öğretim sürecinin önemli bir sacayağı olan eğitimcileri, öğrencilerini belirledikleri hedeflere ulaştırma konusunda gereken şartları hazırlamaya ve uygulamaya teşvik etmelidir.

İslâm'da iman ile aralarında sıkı bir ilişki bulunan ibadetler küçük yaşlardan itibaren öğrenciye kazandırılması gereken bir konu olmaktadır. Bu bağlamda sunulacak eğitim içeriklerinin öğrenciler tarafından bilgiyi anlamlandırarak ve biçimlendirecek türden olmasına gayret edilmelidir. Eğitimci ders planını hazırlarken hedefini, stratejisini, ilkelerini ve araçlarını iyi planlamalıdır. Öğrencinin ibadetleri yaşantısına aktarması hedeflenirken, bireysel ve toplumsal boyutları fark ettirilmeye çalışılmalıdır. İbadetle ilgili kavramların öğrencinin zihninde doğru konumlanmasına, konuları pekiştirecek etkinliklerin ısrarla ve sabırla yapılarak motivasyonun sağlanmasına gayret edilmelidir.

İbadet eğitiminde çocuğun dünyasını göz önünde bulundurarak öğretici ve kolaylaştırıcı yöntem ve tekniklerden yararlanılmalıdır. Din eğitimi alanında sıkça başvurulan anlatım ve tekrar metodu kullanıldığında ise dersin süresi, öğretim ortamı ve etkisi göz önünde bulundurularak bir planlama yapılmalıdır. Eğitimci konuşma üslubunun, hareketlerinin, jest ve mimiklerinin, ifadelerindeki yalınlığın ve göz temasında bulunmasının önemli olduğunu bilmelidir. Eğitimci çocukların dikkatinin dağıldığını hissettiği anda farklı yöntemlere geçiş yapabilmeli, etkinlik ve oyunlarla dersini desteklemelidir.

SUNUŞ

İbadet konularının öğretiminde bir işin veya davranışın nasıl yapılacağını, öğrencinin bizzat yaparak veya canlandırarak göstermesi olarak tanımladığımız “gösterip yaptırma” metoduna sıkça başvurulabilir. Bu sayede çocukların işitme ve görme duyularına hitap etmenin yanı sıra, yapılan canlandırmalarla ele alınan konu somutlaştırılmış ve öğretimi de kolaylaştırılmış olur. Peygamberimiz (s.a.v) bazı işleri ‘şöyle şöyle yapınız’ diyerek söylemiş, Bunun yanında bir hadis-i şerifinde ‘Namazı benim nasıl kıldığımı gördüyseniz öyle kılın.’ (Buhari: 605) buyurarak özellikle ibadet eğitiminde göstererek öğretmenin önemini de ortaya koymuştur.

Eğitimci gerek öğretim ortamı, gerekse günlük hayatın diğer alanlarındaki davranış ve yaşantısıyla temsil konumundadır. Eğitim ortamında ifade ettikleri ve kazandırmaya çalıştıklarıyla davranışlarının örtüşmesi öğrenen açısından büyük bir önem taşır. Çünkü eğitimci rol modeldir, sözlerinden ziyade davranışları dikkate alınır.

YEKDER Çocuk Eğitimleri Komisyonu bünyesinde “İlmihal Öğretiminde Oyunlar ve Ekinlikler” adıyla hazırlanan bu çalışma ibadet konularını içeren on üç başlıktan oluşmaktadır. İbadetlerin oyun ve etkinliklerle öğretilmesine yönelik birçok içerik oluşturulmuş, çalışma yapılan öğrencilerin yaş, seviye ve bulunduğu ortam gibi unsurlar göz önüne alınarak değişiklikler yapılabilecek şekilde tasarlanmıştır. Geliştirilen oyun ve etkinliklerle, bir tarafta eğitimcinin etkili bir eğitim gerçekleştirmesi amaçlanırken, diğer taraftan da çocukların ibadet konularını sevmesi, bilgi sahibi olması, benimsemesi ve derse aktif katılım göstermesi hedeflenmiştir.

“İlmihal Öğretiminde Oyunlar ve Ekinlikler” kitabı, ilköğretim düzeyinde ders veren Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri ve Kur’an Kursu öğretmenleri, okulöncesi döneme yönelik din eğitimi çalışması yapan öğretmenler, çocuklarına ibadet bilgisi ve alışkanlığı kazandırmaya çalışan ebeveynler başta olmak üzere ilgi duyan geniş bir kitleye hitap etmektedir.

Kitabın hazırlanma sürecinde oyun önerisinde bulunan Esra İsbetli’ye, bulmacaların tasarımını hazırlayan Ayşenur Okur’a ve son okumalarını yaparak katkı sağlayan Sedat Özgür ve Bekir Yazıcı’ya teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Bu çalışmanın alanda duyulan boşluğun doldurulmasına küçük de olsa bir katkı sağlamasını Rabbimizden temenni eder, tüm okuyucularımıza faydalı olmasını dileriz.

Ayşe Öztürk-Ruşen Yavuz-Tülin Öztürk

Gelişim süreci en uzun ve en zor olan varlık insandır. Doğduğu andan itibaren bakıma, ilgiye ve bir aileye ihtiyaç duyar. Çevre ile kurduğu iletişim ve etkileşim vasıtasıyla hayatı öğrenir ve gelişim gösterir. Fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal birçok özelliğe sahip olan insan, bebeklikten itibaren bu gelişim alanlarında bir bütünlük içerisinde ilerleme kaydeder. Gelişimin hızı bireysel özelliklere ve onu kuşatan çevresel faktörlerin niteliğine ve türüne göre farklılaşır. Dini ve ahlâkî gelişim de bu bütünlüğün bir parçası olup aile ve sosyal çevrenin yetkinliğine göre gelişim seyri gösterir.

İslâm kültüründe inanma duygusunun, insan fitratında potansiyel olarak bulunduğu, ortaya çıkmasında ve yönünün belirlenmesinde ailenin önemli bir rol oynadığı kabul edilir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v)’in, “Her doğan fitrat üzere doğar. Fakat çocuğun annesi ve babası onu kendi dinlerine döndürürler. Yahudi iseler Yahudi, Hıristiyan iseler Hıristiyan veya Mecusi iseler Mecusi yaparlar” şeklindeki hadis-i şerifinde bu konuya işaret edilmektedir. Hadiste geçen “fitrat” kavramı ile ilgili farklı yaklaşımlar olmakla birlikte İslâm âlimlerinin önemli bir kısmının fitratı, “tevhid şuuru” üzere doğmak manasında ele aldıklarını ve aynı zamanda “çocuğun her şeyi almaya hazır bir yapıda olması” anlamında değerlendirdiklerini görmek mümkündür. Bu bağlamda eğitim için en müsait zamanın, aile ile en fazla birlikte olma imkânının olduğu çocukluk dönemine denk geldiği söylenebilir. Gelişimin her alanında olduğu gibi dini ve ahlâkî gelişimde de kritik dönem çocukluk yıllarıdır. Bir başlangıcı/yaratılışı ifade eden fitratın sağlıklı bir şekilde ortaya çıkabilmesi ve doğru yönlendirilebilmesi için çocukluk yıllarında aileye büyük sorumluluklar düşer. Özellikle din eğitiminde aile, alternatif olmayan önemli bir kurumdur.

Din eğitimi, dinin bilgi, duygu ve davranış olarak öğrenilmesi ve pratiğe dönüştürülmesi için doğumdan ölüme kadar devam eden bir süreci ifade etmektedir. Çocukluk döneminde ağırlıklı olarak duygu boyutu ile öne çıkan din eğitiminin, gençlik ve yetişkinlik döneminde bilgi ağırlıklı olduğu söylenebilir. Özellikle ilk çocukluk (2-6 yaş) döneminde din tamamıyla duygusal olarak tecrübe edilmektedir diyebiliriz. Son çocukluk (6-12 yaş) döneminde duygulara ilave olarak dinin bilgi boyutu da devreye girmektedir. Ergenlik döneminde ise dini bilgi ve tecrübeler daha çok zihinsel olarak ele alınıp sorgulanmaktadır. Bu manada ailede ve eğitim kurumlarında din eğitimi verirken duygu ve bilgi dengesi göz ardı edilmemelidir.

Çocuklarda dini duygu ve düşünceler 4, 5 yaşlarında sorularla ortaya çıkar. Bu yaşlarda çocuklar, soyut kavramları tam olarak algılayamadıkları için dini konulara duygusal ve sembolik olarak ilgi gösterirler, dini yaşantıyı aile ortamında ve sosyal çevrelerinde görerek ve taklit ederek tecrübe ederler. Aynı zamanda anne babanın ibadet hayatına şahitlik eder ve onları taklit ederek Yaratıcı ile

bağ kurabilirler. Bu manada çocukların, yetişkinlerin hayatına, onların dini tecrübelerine dâhil olmaları son derece önemlidir. “Sen küçüksün daha” gibi ifadelerle ibadetleri tecrübe etmelerine, “günah olur” düşüncesi ile ibadeti “çocukça” denemelerine mani olunmamalıdır.

Temel eğitim veya son çocukluk olarak ifade edilen 6-11/12 yaşlarında din, bilgi ve davranış boyutu ile de tecrübe edilmeye başlanır. İncanın antropomorfik (insan biçimcilik) özelliğinin kaybolduğu, Allah’ın ruhani bir varlık olarak kabul edildiği ve O’na yakın olma arzusunun ortaya çıktığı bir dönemdir. İslâm fıkhında temyiz dönemi olarak adlandırılan bu yaşlar, ibadet eğitimi için kritik öneme sahiptir. Hz. Peygamber (s.a.v)’in namaz ile ilgili hadis-i şerifi diğer ibadetler için de ölçü olarak kabul edilmeli ve 7 yaş sonrasının ibadet eğitimi için önemli bir süreç olduğu unutulmamalıdır.

Mükellef oluncaya kadar çocukların dini ve dünyevi sorumluluklarının olmadığı bilinmektedir. Ancak bu, teklif yükümlülüğü öncesinde din eğitimi verilmemesi gerektiği şeklinde algılanmamalıdır. Son çocukluk, temel dini bilgileri öğrenme ve ibadete alışma dönemidir. 11, 12 yaşlarına kadar gözlem, taklit ve alıştırmaya yapma şeklinde bir süreç takip edildiğinde çocuğun ibadet disiplini kazanması zor olmayacaktır.

Çocukların ibadetin önemini anlamaları, ibadet etmeye istekli hale gelmeleri ve nihayetinde mükellef oldukları zaman ibadet sorumluluğunu üstlenebilmeleri için öncelikle ebeveynin model olması gerekir. Çocuklar işittiklerinden ziyade gördüklerini yapmaya daha meyillidirler ve sevdiklerini örnek alırlar. Temyiz yaşından önce çocuklar taklit yoluyla ve sosyal öğrenme ile öğrenirler. Bu dönemde onların hayatında oyun merkezde olduğundan ibadetlere katılımı da oyun şeklinde olacaktır. Alışkanlık kazanmaları ve ibadeti sevmeleri için çocuklara hoşgörü ile yaklaşmaya, onları ibadet tecrübesinden uzaklaştırmamaya özen gösterilmelidir. Özellikle namaz ibadetinde çocukların hal ve hareketlerine, Hz. Peygamber (s.a.v)’in torunlarına karşı muamelesi dikkate alınarak müsamaha ile yaklaşılmalıdır. Çocukların, ibadetleri, gelişim özelliklerine göre tecrübe ettikleri unutulmamalıdır. Diğer taraftan ilk çocukluk, duygu olarak ibadete alışma dönemi; 7 yaş ve sonrası ise ibadetlerle ilgili temel bilgilerin öğrenilmesi gereken bir dönemdir.

Ergenliğe kadar tedrici olarak namaz kılmaya, oruç tutmaya alışması gereken çocuğa karşı ölçülü davranmak, çok söyleyip bıktırmamak, sabır ile öğrenmeyi kolaylaştırmak çok önemlidir. Bu süreçte ebeveynin iradeli ve kararlı olması, korkutmadan kademeli bir şekilde ibadete alıştırmaya en önemli husustur. Buluş dönemine kadar olan zaman dilimi kritik öneme sahip olup bu sürecin sorumluluğu anne-babaya aittir. Bu bağlamda ebeveynin talim ve temsil görevi bulunmaktadır. Nitekim “Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et! Senden rızık istemiyoruz; biz seni rızıklandırıyoruz. Güzel sonuç, takva sahiplerinin olacaktır.” (Tâhâ Sûresi, 132. Âyet) âyeti ile de çocuklardan beklenen ibadetin örnek olarak da gösterilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

İbadete alışması beklenen çocuğa namaz ve Ramazan üzerinden zaman bilinci kazandırılmalıdır. Günlük ifadelerde “öğle namazı sonrası”, “akşam namazına kadar” gibi kullanımlar bu anlamda çok faydalı olacaktır. Çocukların sabah erken yatıp erken kalkmaya alıştırmaları ibadetle mükellef olduklarında onlara kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca çocuğun vaktini organize etmek çok önemlidir. Örneğin oruç tutmaya yeni başlamış olan bir çocuk, iftar saatine kadar doğru bir şekilde meşgul edilmelidir. Hanım sahabilerden Rubeyyi’ binti Muavviz’in, “Pamuktan yahut boyalı yünlerden oyuncak bebekler yapıyor, oruçlu olan çocuklarımızdan biri yemek için ağladığında iftara kadar oyalanması için bu oyuncakları ellerine veriyorduk.” şeklindeki anlatımı ibadet eğitiminde dikkate alınması gereken bir örnektir. (Buhârî, Savm, 47)

Namaz ve oruç ibadeti dışında çocukları zekât ibadetine de hazırlamak gerekir. Henüz mükellef olmasalar dahi çocukların vermeye, paylaşmaya alıştırılması, anne ve babasını sadaka ve fitre verirken gözlemlemesi çok önemlidir. Ramazan ayı bu manada bir eğitim dönemi olarak bir fırsat olarak görülmeli, çocuğun yardım faaliyetine katılımı sağlanmalı hatta onun eli ile sadaka/fitre verilmelidir. Namaz ve oruç ibadetini öğrenmek için bir eğitim dönemi olan Ramazan ayı, zekât ibadeti için de önemli bir fırsattır. Aynı zamanda Kur’an-ı Kerim’i sevmeye, öğrenmeye ve okuma anlamında da bu ayın önemli bir zaman dilimi olduğu söylenebilir.

Netice itibari ile kulluğun bir gereği olan ibadetlerin çocuklar tarafından önce sevilmesi daha sonra öğrenilmesi gerekmektedir. İbadetlerin istikrarlı bir şekilde yerine getirilebilmesi erken çocukluktan itibaren doğru ve sağlıklı bir din eğitimi ile mümkün olabilir. Bu bağlamda ebeveynlerin dikkat etmeleri gereken hususları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. İbadetleri sevdirmek (korkutmamak, nefret ettirmemek).
2. İbadetleri düzenli bir şekilde yerine getirerek model olmak (güzel temsil).
3. İbadetleri tedricen öğretmek ve kolaylaştırmak.
4. İbadet eğitiminin uzun bir süreç olduğu bilinci ile sabırlı olmak.
5. Çocuğu ibadete alıştırmaya istikrarlı olmak.

Ebeveyn, terbiyenin dini bir sorumluluk olduğunu, görevinin tebliğ ve temsil olduğunu unutmamalıdır. Anne-babalar, fiili dua ile birlikte kavli duayı da ihmal etmemeli, kendisi ve çocukları için Hz. İbrâhim’in duasını örnek almalıdır: “Rabbim! Beni ve soyumdan gelecek olanları namazı devamlı kılanlardan eyle; Rabbimiz, duamı kabul et!”

Tedbir bizden takdir Allah (c.c)’tandır...

Dr.Öğr.Üyesi Gülsüm Ağırakça Pehlivan

İÇİNDEKİLER

KELİME-İ TEVHİD VE
KELİME-İ ŞEHÂDET

11

EF'ÂL-İ MÜKELLEFİN

15

İMANIN VE İSLÂM'IN
ŞARTLARI

21

TEMİZLİK / ABDEST

29

EZAN

35

NAMAZ

41

HİCRÎ AYLAR

57

ORUÇ

65

ZEKÂT VE SADAKA

73

KURBAN

79

HAC

83

DUA

95

İNANÇ BAKIMINDAN
İNSANLAR

101